

הכנסת העשרים וחמש

יוזמים : חברי הכנסת
צביקה פוגל
יצחק קרויזר
עמית הלוי
אוהד טל

פ/25/3055

הצעת חוק העונשין (תיקון – הגנת בית מגורים, נכס, בית עסק ומשק חקלאי), התשפ"ג–2023

1. תיקון סעיף 134 – בחוק העונשין, התשל"ז–1977, בסעיף 134 –

(1) בסעיף קטן (א), במקום "בית מגורים" יבוא "נכס".

(2) בסעיף קטן (א), המילים "בכוונה לבצע עבירה" – יימחקו.

(3) בסעיף קטן (ג), בסופו יבוא :

"נכס" – כל נכס המשמש בפועל למגורים או ללינה הכולל גם את החצרים ואת הרכב;

"מעשה" – לרבות שימוש בכוח מקום בו נשקפה לעושה סכנה מוחשית של פגיעה בחייו או של בזולתו;

"רכב" – רכב מנועי כהגדרתו בפקודת התעבורה², ובלבד ששוהה בו אדם אחד או יותר.

(4) אחרי סעיף קטן (ג) יבוא :

(ד) מעשהו של הנאשם חרג במידה מועטה מתחולת סייג לאחריות לפי סעיפים 34, 34א או 34ב, ויש בנסיבות העניין כדי למתן את אשמתו, רשאי בית המשפט להקל בעונשו.

ד ב ר י ה ס ב ר

בשנים האחרונות, במקומות רבים בארץ, חשים אזרחי ישראל תחושה של העדר משילות אל מול גורמים עבריינים. העדר משילות אשר מובילה באופן ישיר לפגיעה אנושה בתחושת הביטחון של האזרח,

¹ ס"ח התשל"ז, עמ' 226.
² דיני מדינת ישראל, עמ' 173.

שומר החוק.

ריבוי מקרי הפשיעה הללו מלווים בסכנה של ממש, כזו הבאה לידי ביטוי במעשי שוד אלימים, בפריצות ובגניבות, כאלה המותירות אחריהן נזק כלכלי ונפשי רב, ואף הגיעו לכדי עבירות מין מחרידות. כל אלו ועוד מחייבים מציאת פיתרון רחב יותר על מנת לחזק את תחושת הביטחון האישי של האזרחים, קורבנות הפשיעה, והגדלת כושר ההרתעה כנגד אותם פורעי חוק.

בינואר 2007 ירה שי דרומי, בעל חווה חקלאית הממוקמת בדרום הר חברון, לעבר חוליית פורצים אשר פלשה לחווה שברשותו בכדי לגנוב את נכסיו. כתוצאה מהירי נהרג אחד הפורצים ופורץ אחר נפצע. דרומי הועמד לדין בגין ביצוע עבירת הריגה. בתגובה לאירוע, ובטרם החל משפטו של דרומי, הוגשו מספר הצעות חוק פרטיות אשר מטרתן הייתה להעניק הגנה פלילית מיוחדת ורחבה לאזרח הפועל להגן על משקו החקלאי, בית העסק שברשותו או בית מגוריו.

לאחר דיונים רבים בוועדה נדחו כל הצעות החוק אשר הוגשו במתכונתן המקורית והתקבל תיקון המופיע כיום בסעיף 134 לחוק העונשין. סעיף 134 לחוק העונשין הרחיב את ההגנה העצמית באופן שבו תעמוד למתגונן הגנה משפטית מקום בו ביקש הוא להגן על בית המגורים, בית העסק והמשק החקלאי שברשותו – ואלה בלבד. המחוקק, במקומות אלה, עבר לנוסח גמיש יותר בכל הנוגע לדרישת הפרופורציה וקבע כי הסייג להגנה עצמית ישלול רק אם "המעשה היה לא סביר בעליל, בנסיבות העניין, לשם הדיפת המתפרץ או הנכנס". כל זאת בשונה מההגנה העצמית הרגילה, זו המופיעה בסעיף 34 לחוק העונשין, הקובעת כי הגנה זו תישלל מקום בו פעולתו של המתגונן הייתה "בלתי סבירה" בלבד. ריכוך דרישת הפרופורציה נועדה למנוע מקרים בהם אזרח שומר חוק ביקש להגן על ביתו ומצא עצמו בפלילים.

כפי שוודאי ניתן לראות התיקון לחוק הוא תיקון מתון וכזה אשר אומנם הרחיב את ההגנה העצמית אך בוודאי שלא השיג את המטרות אליהן חתרו מגישי ההצעות מלכתחילה. מטרת ההצעות המקוריות הייתה להדגיש את אוזלת ידה של המשטרה אל מול גורמי הפשיעה ולהגביר את תחושת הביטחון של האזרח בכך שהחוק יאפשר לו להגיב ולהרתיע מפני הסכנות המוחשיות מהן הוא סובל.

לפיכך, מוצע בסעיף קטן (א) למחוקק את המילים "כוונה לבצע עבירה", שכן יש שני יסודות שצריכים להתקיים כדי להצדיק הגנה עצמית – יסוד של תקיפה שלא כדין ויסוד של סכנה מוחשית. ביחס להגנת בית מגורים – הפריצה או הכניסה לבית היא התקיפה שלא כדין ולכן לחייב גם "כוונה לבצע עבירה" היא תוספת לא הכרחית, שגם מציבה רף גבוה של הוכחה לאחר מעשה מחד גיסא, ומאידך גיסא הניסוח המוצע יש בו את שני היסודות הנדרשים להצדקת ההגנה.

בנוסף, מוצע בסעיף קטן (א) להרחיב את הסייג באופן שההגנה תחול גם כאשר המתגונן מבקש להגן על החצרים הסמוכים לבית מגורים ועל רכבו ובלבד ששהה בו אחד או יותר זולת המתפרץ. לצורך כך, מוצע כי בסעיף קטן (א) תתווסף הגדרת "נכס" כהגדרתו בסעיף 34כד לחוק באופן שיכלול גם את החצרים הסמוכים אליו. כך תיחסך השאלה המשפטית הדווקנית בדבר מהו "בית מגורים" וזו תחול גם על מקרים בהם ביקש המתגונן להגן על כלל נכסיו כאמור. [לעניין זה ראה: פרופ' מרים גור אריה, "הגנה מיוחדת לבית מגורים, לבית עסק ולמשק חקלאי: סכנותיה ותחימת גבולותיה – בעקבות פרשת דרומי" משפט וממשל כרך יג, תשע"א: "ההגדרה של המשפט המקובל ביחס לטיב הנכס היכול להיחשב בית מגורים בהקשרים השונים הינה מרחיבה למדי – כל נכס המשמש בפועל למגורים וללינה. לגבי בתים גם את החצרים" (עמ' 151)]. כלומר, גם במקומות אלו תעמוד למתגונן הגנה, אלא אם המעשה שנעשה לשם הדיפת הפורץ או הנכנס היה בלתי סביר בעליל, בהתאם לדין הקיים.

עוד מוצע בסעיף קטן (ג) לצמצם את דרישת הפרופורציה, באופן שבו במקרים בהם אירוע הפריצה לווה בסכנה מוחשית הנשקפת למתגונן או לזולתו, רשאי המתגונן לעשות שימוש בכוח על מנת להדוף את הסכנה לחייו הנשקפת לו או לזולתו. כלומר, הכוונה היא לא לאפשר שימוש בכוח מקום בו נשקפת סכנה כלפי רכושו של המתגונן בלבד אלא רק כאשר מדובר בסכנה מוחשית לחייו או לזולתו של המתגונן. כידוע, רוב המקרים מאופיינים בכך שהקורבן, המתגונן, מופתע מהתקיפה וחששותיו מפני הצפוי לו גדולים. יתרה מזאת, אין בידי האדם לשער את כוונתו של הפורץ ולעתים קרובות אין סיפק בידו להעריך את רמת המסוכנות הנשקפת מהפורץ. לכן, עולה הצורך המהותי לאפשר לו להתגונן בכל כלי העומד לרשותו כאשר הוא חש סכנה לו ולבני משפחתו.

לבסוף, מוצע בסעיף קטן (ד) כי במקרים בהם מעשהו של הנאשם חרג מתנאי הסייג במידה מועטה, ויש בנסיבות העניין כדי למתן את אשמתו, יקל עימו בית המשפט מתוך התחשבות בנסיבות הקיצוניות שבהן פועלים אותם נאשמים, הכוללות, פחד, בלבול ומצוקה, זאת מבלי ליתן צידוק משפטי להתנהגותם. הנוסח המוצע הוא נוסח מידתי וראוי אשר יש בו כדי למנוע מחד פגיעה בלתי מידתית וחסרת הבחנה בכל פורץ, אך מאידך יגביר את תחושת הביטחון של האזרח הנורמטיבי, בכך שהתיקון יעניק לו כלים מעשיים להתמודדות עם גורמי הפגיעה המסכנים אותו ואת בני משפחתו מדי יום.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ז' בניסן התשפ"ג (29.03.2023)